

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף מד

למדנו בברייתא "תנו רבנן מכר לו בית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מפני שאחריותו עליו, מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה מפני שאין אחריותו עליו".

רב ששת ביאר את הברייתא. מדובר (ברישא) בראובן שגזל שדה משמעון ומכר אותה ללוי, ובא יהודה וטוען שהשדה הזו היתה שלו וראובן גזל אותה ממנו. שמעון (הנגזל) אינו יכול להעיד עם עד נוסף שהשדה הזו אינה שייכת ליהודה (המערער) והיא שייכת ללוי (הקונה), כי שמעון נוגע בעדות. משום שהוא מעוניין שהשדה תישאר אצל לוי, והוא ילך אחר כך ויביא עדים שהיא היתה שלו וראובן גזל אותה ממנו, ויוציא אותה מלוי. (הוא מעדיף שהשדה תהיה אצל לוי ולא אצל יהודה, כי יהודה הוא איש אלים).

קושיא: ולוקמה בגזלן: לפי ביאורו של רב ששת, מדוע הוצרכה הברייתא לספר שראובן (הגזלן) מכר את השדה ללוי, ושמעון (הנגזל) רוצה להעיד לטובת לוי (הקונה). היה מספיק לומר רק שראובן גזל שדה משמעון, ובא יהודה ומערער על ראובן שהשדה שלו, ששמעון לא יכול להעיד שהשדה של ראובן (כלומר שהעדים של יהודה פסולים כדלעיל), כי הוא נוגע בעדות.

תירוץ: משום דקא בעי למיתנא סיפא מכר לו פרה מכר לו טלית, דדוקא מכר דהוה ליה יאוש ושינוי רשות אבל לא מכר דהדרא ליה לא, תנא רישא נמי מכר: בגלל הסיפא שמדברת על עדות במטלטלין - "מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה מפני שאין אחריותו עליו". וכאן בהכרח מדובר שהגזלן מכר את הפרה לאחרים! (דהיינו, ראובן הגזלן מכר את הפרה ללוי, ובא יהודה וערער על לוי שהפרה היתה שייכת לו, ואז יכול שמעון הנגזל להעיד שהפרה של לוי ולא של יהודה). ולא בגזלן שלא מכר לאחרים (ובא יהודה וערער על הגזלן וטען שהפרה שלו, ששמעון רוצה להעיד כנגד המערער כדי להוציא אחר כך את הפרה מידיו של הגזלן).

כי כל הסיבה ששמעון לא נוגע בעדות, רק בגלל שבכל מקרה הוא לא יכול להוציא את הפרה מידי של לוי. ודבר זה קורה רק בגלל שראובן מכר את הפרה ללוי. וזאת משום שמדובר ששמעון כבר התייאש כשהגזלה היתה בביתו של ראובן, וכשראובן מכר אותה ללוי היה כאן גם שינוי רשות. והדין הוא שגזילה נקנית ביאוש ושינוי רשות, ואם כן לוי קנה את הפרה. ומכיון ששמעון לא יכול להוציא את הפרה מידי של לוי, אין לו שום אינטרס שהיא תישאר אצל לוי ולא תעבור ליהודה, ולכן הוא נאמן להעיד לטובת לוי.

אבל אם הברייתא היתה מדברת בגזלן שלא מכר את הפרה לאחרים, לא היה יכול שמעון להעיד שהפרה אינה של יהודה, כי הוא היה נוגע בדבר. משום שכאשר הפרה בידי של ראובן, אפילו ששמעון כבר התייאש, הוא יכול להוציא אותה מידי של ראובן הגזלן. אבל אם היא תעבור ליהודה, שמעון כבר לא יוכל להוציא אותה מידי. (משום שלשמעון יש עדים שהפרה היתה שלו וליהודה גם כן יש עדים שהפרה היתה שלו, ובכזה מקרה מעמידים את הפרה אצל מי שהחזיק בה, דהיינו אצל יהודה. וכדלעיל).

ובגלל הסיפא העמידה המשנה גם את הרישא בגזלן שמכר לאחרים.

קושיא: וסיפא נמי נהי דמייאש מגופיה, מדמיה מי מייאש? ועדיין מדוע יכול שמעון להעיד לטובת לוי? והרי אמנם שמעון התייאש מלקבל את פרה או הטלית עצמה כי כבר היה כאן יאוש ושינוי רשות, אבל מהכסף ששויים הפרה והטלית הוא לא מתייאש, והוא הולך ותובע אותם מראובן. ואם כן יש לו אינטרס להעיד שהפרה שייכת ללוי, כי אז הוא יוכל לגבות אותה מראובן. אבל אם יהודה יוציא אותה מידי של לוי, הוא כבר לא יכול לתבוע מראובן את כספו, שהרי מתברר לכאורה שהיא בכלל לא היתה שייכת לו אלא ליהודה.

תירוץ: לא צריכא דמית גזלן, דתנן הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורים מלשלם: מדובר שראובן הגזלן מת, ואם כן שמעון כבר התייאש אפילו מדמי הפרה. משום שהגוזל ומאכיל את בניו את הגזילה ומת, או שהשאיר את הגזילה בביתו ומת ובניו ירשו אותה, הם פטורים מלשלם לנגזל.

קושיא: ולוקמה בירוש: ועדיין יכלה הברייתא להעמיד שמדובר בגזלן שמת והוריש לבניו את הגזילה, ומדוע העמידה בגזלן שמכר לאחרים?

כלומר היה ניתן לומר כך. ברישא מדובר בראובן שגזל קרקע משמעון והוריש אותה לבנו לוי, ויהודה מערער שהקרקע היתה שלו. ואז שמעון לא יכול להעיד לטובת לוי (היורש), כי קרקע אינה נגזלת והוא מעוניין להוציא אותה לאחר מכן מידי לוי. אבל בסיפא בפרה וטלית הוא יכול להעיד לטובת לוי (היורש), כי הוא לא יכול להוציא את הפרה מידי לוי, ואם כן הוא לא נוגע בדבר.

הניחא למאן דאמר רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי שפיר, אלא למאן דאמר רשות יורש כרשות לוקח דמי מאי איכא למימר: אמנם יש מחלוקת האם יורש נחשב כרשות אחרת מאביו ואם כן הוא כמו 'קונה', או שהוא נחשב כהמשך של אביו ('ברא כרעיה דאכוה' = הבן כרגלו של האב).

למאן דאמר שיוורש אינו כ'קונה', אם כן כשמת ראובן (הגזלן) היה כאן רק יאוש אך לא שינוי רשות, וממילא לוי (היורש) לא קונה את הפרה, ושמעון (הנגזל) יכול להוציא אותה מידי. ולכן אי אפשר להעמיד את הברייתא ביורש כי אז גם בסיפא היה שמעון נוגע בעדותו.

אבל למאן דאמר שיוורש כ'קונה', אם כן היה כאן יאוש ושנוי רשות, ולוי קנה את הפרה, ושמעון לא יכול להוציאה מידי. ואם כן קשה מדוע הברייתא לא העמידה שמדובר ביורש, והוצרכה להעמיד בקונה.

ועוד קשיא ליה לאביי - מפני שאחריותו עליו ואין אחריותו עליו? מפני שהיא חוזרת לו ואינה חוזרת לו מיבעי ליה: לשון הברייתא מוקשה. "מכר לו בית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה **מפני שאחריותו עליו**". כלומר שמעון לא יכול להעיד לטובת לוי כי הוא מעוניין לגבות את השדה מלוי. אך לשון 'אחריות' ביחס ללוי אינו מתאים כאן, כי לוי לא אחראי בשום דבר לשמעון הנגזל. אלא הברייתא היתה צריכה לכתוב ששמעון לא יכול להעיד "מפני שהיא חוזרת לו" כלומר שהוא מעוניין שהשדה תחזור אליו מלוי. (וכן בסיפא במקום "מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה **מפני שאין אחריותו עליו**" - "מפני שאינה חוזרת לו")!

בעקבות הקושיות הנ"ל הגמרא מביאה ביאור אחר ליישוב הברייתא.

אלא כדרבין בר שמואל, דאמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל המוכר שדה לחבירו שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל חובו: אדם שלוהו כסף, ולאחר מכן מכר את השדה שלו ללוקח בלי אחריות (דהיינו שאם יבוא המלווה לגבות את השדה עבור חובו, הקונה לא יוכל לחזור למוכר ולגבות את

כספו (בחזרה). ובא אדם ומערער וטוען שהשדה הזו היתה שלו. המוכר לא יכול להעיד עם אדם נוסף שהשדה הזו שייכת לקונה, כי הוא נוגע בעדותו. משום שהוא מעוניין שהשדה תישאר אצל הקונה, וכך יוכל המלווה שהוא חייב לו כסף לגבות את חובו מהשדה שביד הקונה, (כי הקונה קנה את השדה לאחר שהלווה כבר התחייב למלווה ושיעבד את נכסיו להלוואה). ולא אכפת לו שהקונה יפסיד את השדה, כי הרי הוא מכר לו אותה בלי אחריות. אבל אם השדה תעבור למערער, המלווה כבר לא יוכל לגבות את חובו ממנה.

וזוקא בית או שדה וכו': וזה הביאור ברישא של המשנה במוכר בית או שדה. אבל כסיפא שמכר מטלטלין (כגון פרה וטלית) ובא מערער וטען שהם שלו, המוכר (הלווה) יכול להעיד לטובת הקונה, כי אינו נוגע בעדותו.

והגמרא מבארת -

אבל פרה וטלית, לא מיבעיא בסתמא דלא משתעבדא ליה, מאי טעמא? מטלטלי נינהו ומטלטלי לבע"ח לא משתעבדי: לא רק במקרה שהלווה (שלאחר מכן נעשה 'המוכר') לקח את ההלוואה בסתם, שהפרה והטלית לא משתעבדים להלוואה, והמלווה לא יכול לגבות מהם את חובו.

והטעם, כי מטלטלין לא משתעבדים לבעל חוב. כי לשעבוד מטלטלין אין קול ופרסום, והלקוחות שבאים לקנותם אינם יודעים שהם משועבדים, ואם אחר כך יוכל הבעל חוב להוציא אותם מידם, אף אדם לא ירצה לקנות מטלטלין. מה שאין כן בקרקעות שהשעבוד שלהם מתפרסם והלקוחות יודעים מכך ובכל אופן קונים את הנכסים, הם לוקחים סיכון שלאחר מכן יבוא הבעל חוב ויוציא אותם מהם.

והגמרא ממשיכה לבאר -

ואע"ג דכתב ליה מגלימא דעל כתפיה, הני מילי דאיתנהו בעינייהו אבל ליתנהו בעינייהו לא: ואפילו שהלווה כותב למלווה שהוא יכול לגבות את כספו אפילו מהגלימה שעל כתפיו של הלווה, המלווה לא יכול לגבות את הפרה והטלית. כי המלווה יכול לגבות את הגלימה רק כאשר היא נמצאת ברשות הלווה, אבל אם הוא כבר מכר אותה, המלווה אינו יכול לגבות אותה מהקונה.

עד כאן ביארה הגמרא שלא רק בנטילת הלוואה בסתם, המטלטלין לא משתעבדים. וממשיכה -

אלא אפילו עשאו אפותיקי נמי לא. מאי טעמא? כדרבא, דאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה ממנו, שורו וחמורו אפותיקי ומכרו אין בעל חוב גובה הימנו. מאי טעמא? האי אית ליה קלא והא לית ליה קלא: אפילו אם הלווה עשה את הפרה או הטלית 'אפותיקי', כלומר שאמר למלווה 'מפה תגבה את החוב אם לא אחזיר לך אותו' ולאחר מכן מכר אותם הלווה, המלווה אינו יכול לגבות אותם מהקונה.

והטעם, כדברי רבא, שחילק בין עבד שנעשה אפותיקי ולאחר מכן נמכר, לשור וחמור שנעשו אפותיקי ולאחר מכן נמכרו. בעבד המלווה גובה אותו מהקונה, משום שיש קול ופרסום שהוא נמכר והקונה היה צריך להיזהר. מה שאין כן בשור וחמור שאין להם קול.

לסיכום, במטלטלין (כגון פרה וטלית) המוכר (שלקח הלוואה קודם למכירה), יכול להעיד לטובת הקונה שהפרה או הטלית של הקונה, כי בכל מקרה המלווה שלו לא יוכל לגבות את חובו מהם.

קושיא: וליחוש דלמא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי: עדיין יש לחשוש שהלווה שעבד את הפרה והטלית אגב שעבדו קרקע. דהיינו כאשר הלווה כותב בשטר שהוא משעבד למלווה את הקרקע ואת המטלטלין, מכיון שהמלווה זוכה בשעבוד של הקרקעות ממילא הוא זוכה גם בשעבוד של המטלטלין. (בדומה 'לקנין אגב', דהיינו כשאדם רוצה למכור קרקע ומטלטלין לחבירו, כאשר חבירו עושה קנין בקרקע הוא קונה גם את המטלטלין אגב הקרקע). וכמו שאמר רבה -

דאמר רבה וכו' ואמר רב חסדא והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי: ואמר על כך רב חסדא בתנאי שהלוחה יכתוב בשטר - א. שאין זו 'אסמכתא' - הבטחה במחשבה שבודאי הוא לא יצטרך לקיים אותה, אין לה תוקף. וכך גם כאן יתכן שהלווה בטוח שהוא יצליח לפרוע את החוב ואינו מתכוין באמת לשעבד את הפרה והטלית עבור החוב. ולכן הלווה צריך לכתוב שהוא מתכוין באמת לשעבד אותם הלוואה. ב. שהשטר אינו כמו 'טופס' - שטר שמעתיקים ממנו את נוסח השטר, ואין לו שום תוקף.

לסיכום, אם הלווה יכול לשעבד למלווה את הפרה והטלית אגב הקרקע, אם כן מדוע הוא יכול להעיד עליהם? והרי הוא נוגע בדבר, כי הוא מעוניין שהם ישארו אצל הקונה והמלווה יגבה מהם את חובו!

תירוץ: **הכא במאי עסקינן כגון שלקח ומכר לאלתר:** מדובר שהלווה קנה את הפרה והטלית בפנינו, ומכר אותם מיד. ואם כן הוא לא שעבד אותם לשום הלוואה, ולכן הוא יכול להעיד.

קושיא: **וליחוש דילמא דאיני הוא:** עדיין יש לחשוש שמא הלווה כתב למלווה שכל המטלטלין שהוא יקנה בעתיד ישתעבדו להלוואה, והוא עשה זאת אגב שעבוד הקרקע. ואם כן כאשר הוא קונה לאחר מכן פרה וטלית הם כבר משועבדים להלוואה. ונמצא שהוא נוגע בדבר.

שמעת מינה 'דאיני' - קנה ומכר, קנה והוריש, לא משתעבד: אלא שהדין הזה הוא ספק בגמרא (לקמן בפרק מי שמת), האם ניתן לשעבד דבר שעדיין לא בא לידי הלווה או לא. ולכאורה מכאן נפשוט שלא ניתן לשעבד דבר שעדיין לא בא לידי הלווה (כי לכן הלווה יכול להעיד והוא אינו נוגע בדבר).

דהיינו, לווה ששיעבד למלווה 'דאיני' כלומר את מה שהוא יקנה לאחר מכן, ולאחר מכן הוא קנה חפץ ומכר אותו לאחרים, או שהוא קנה חפץ ומת והוריש אותו לבניו, החפץ לא משועבד להלוואה.

תירוץ: **לא צריכא דקאמרי עדים ידעינן ביה בהאי דלא הוה ליה ארעא מעולם:** מדובר שיש עדים שמעידים שללווה לא היתה קרקע מעולם. (דהיינו הם מעידים שהלווה היה איתם כל הזמן ולא זז מהם, והם ראו שהוא לא קנה או קיבל קרקע מעולם עד היום). וממילא לא יתכן שהוא הקנה למלווה את המטלטלין אגב הקרקע, ואם כן הם אינם משועבדים למלווה, ולכן הוא לא נוגע בעדותו.

עד כאן ביארה הגמרא את המשנה על פי רבין בר שמואל. הגמרא מקשה על כך.

קושיא: **והאמר רב פפא אע"ג דאמור רבנן המוכר שדה לחבירו שלא באחריות ובא בע"ח וטרפה אינו חוזר עליו, נמצאת שאינה שלו חוזר עליו:** אמנם המוכר שדה לחבירו בלי אחריות ולאחר מכן בא המלווה של המוכר וגבה את השדה מהקונה בעבור החוב של המוכר, הקונה אינו יכול לחזור למוכר לתבוע את כספו, כי הוא מכר לו שלא באחריות. אמנם המכירה היתה מכירה אמיתית, כי אדם עשוי לקנות קרקע לזמן קצר ולהרויח ממנה את הפירות שיצמחו בה.

אבל המוכר שדה לחבירו ולאחר מכן התברר שהשדה לא היתה שלו אלא הוא גזל אותה, ובא הנגזל והוציא אותה מהקונה, הקונה חוזר ותובע את כספו מהמוכר. כי

כאן אין לקונה שום רווח מהמכירה כי אפילו פירות אין לו, משום שהנגזל גובה מהקונה גם את הפירות שאכל, שהרי לא היה כאן כלל מכירה.

ואם כן מדוע המוכר פרה או טלית לחבירו ובא מערער וטוען שהיא שלו, יכול המוכר להעיד לטובת הקונה? והרי הוא נוגע בעדות. משום שאם הפרה תעבור לידי המערער, יתברר שהוא בעצם מכר לקונה פרה גזולה ואז הקונה יחזור אליו ויתבע ממנו את כספו בחזרה.

תירוץ: הכא במאי עסקינן במכיר בה שהיא בת חמורו: מדובר שהקונה אומר בפני עדים שהפרה היא בת פרתו של המוכר, והמוכר לא גזל אותה מעולם. וכן בטלית הוא אומר שהיא נארגה בבית המוכר. ולכן גם אם המערער יוציא אותה ממנו, הוא לא יוכל לחזור ולתבוע את כספו מהמוכר, כי הוא כבר הודה שהיא באמת היתה של המוכר 'והודאת בעל דין כמאה עדים'.

ורב זביד אמר אפילו נמצאת שאינה שלו אינו חוזר עליו דא"ל להכי זביני לך שלא באחריות: רב זביד חולק על רב פפא וסובר שאפילו אם הקונה אינו טוען שהפרה שקנה היא בת פרתו של המוכר, הוא לא יכול לחזור אל המוכר ולתבוע את כספו. בגלל שהמוכר אומר לו 'זו הסיבה שמכרתי לך בלי אחריות, כדי שלא תוכל לחזור אלי לאחר המכירה ולבקש את כספך בחזרה!'